

Grzegorz Majkowski

***Polski Język Migowy w systemie szkolenia obronnego
Rzeczypospolitej Polskiej. W stronę edukacji
dla bezpieczeństwa***

**Wydawnictwo Adam Marszałek
Toruń 2022, ss. 404**

Monografia Grzegorza Majkowskiego pod tytułem *Polski Język Migowy w systemie szkolenia obronnego Rzeczypospolitej Polskiej. W stronę edukacji dla bezpieczeństwa*¹ dotyczy problematyki, która w zasadzie nie była omawiana przez innych badaczy. Przedmiotem dociekań Autora jest bowiem dyskurs bezpieczeństwa w ujęciu szerszym niż zwykle, ponieważ dotyczy wybranej grupy obywateli, którzy z powodu dysfunkcji słuchu nie są w stanie komunikować się werbalnie. Na co dzień posługują się naturalnym wizualno-przestrzennym językiem migowym zwanym Polskim Językiem Migowym (PJM). Autor sytuuje go w ramach *Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego* na poziomie biegłości A1/A2, stawiając nacisk na skuteczność komunikacji w PJM osób słyszących w kontakcie z rodzimymi użytkownikami systemu migowego. Jest to wielonurtowe ujęcie wpisujące się swą zawartością i metodologią w kilka obszarów badawczych:

---

¹ Książka powstała w ramach grantu Ministerstwa Obrony Narodowej (MON) Rzeczypospolitej Polskiej (RP): grant MON H-1-1-1-003/2018 MEWA 502-10-3-03-002, przyznanego Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni na wniosek tej uczelni. Tytuł projektu: *Szkolenie obronne i wychowanie morskie – organizacja, koordynacja, kontrola efektywności. Analiza problemu w kontekście jego wpływu na kształtowanie świadomości obronnej i morskiej społeczności*. Projekt realizowany w latach 2018–2022.

językoznawstwo współczesne, teorię komunikacji, socjolingwistykę, logopedię (ściślej surdologopedię), pedagogikę, kulturoznawstwo, glottodydaktykę, pragmalingwistykę oraz kulturę bezpieczeństwa. Prawdziwym atutem tego opracowania jest opis PJM – dotychczas rzadko podejmowany, a także osadzenie kształcenia kompetencji w zakresie tego języka w realiach dyskursu edukacyjnego z włączeniem służb mundurowych w system wytycznych jakości kształcenia i jej pochodnych. A to już spore wyzwanie pragmatyczne w sensie deskrypcji.

Na początku Badacz dokonuje stosownej prolegomeny w problematykę bezpieczeństwa, omawiając kategorie pojęciowe stosowane w naukach o obronności i bezpieczeństwie, sytuację kryzysową oraz zarządzanie kryzysowe, aby następnie przedstawić status Głuchych w polskim prawie oraz rodzaje komunikacji, które spotykamy w „świecie ciszy”. Konsekwentnie traktuje niesłyszących jako mniejszość językową, która posługuje się wizualno-przestrzennymi systemami komunikacji.

Praca składa się z 4 rozdziałów zatytułowanych kolejno: *Bezpieczeństwo jako najważniejsze dobro społeczne, W świecie ciszy. Społeczność niesłyszących, Niesłyszący jako mniejszość językowa. Wizualno-przestrzenne systemy komunikacji oraz Komunikowanie się przedstawicieli służb mundurowych z niesłyszącymi. W stronę dyskursu edukacyjnego*. Na początku jednak Grzegorz Majkowski dokonuje wprowadzenia w tematykę, a więc przedstawia problematykę opracowania oraz prezentuje ustalenia aparatu metodologicznego, osadzonego w kilku dyscyplinach badawczych. Szczegółowo rozpatruje te kwestie w rozbudowanym *Wprowadzeniu*, przedstawiającym Głuchych jako społeczność mniejszościową, posługującą się wieloma usystematyzowanymi kodami (*Ustawa o języku migowym*) w rozmaitych kontekstach życia codziennego. Już w tym miejscu Autor, mający bogate doświadczenie zawodowe w pracy z niesłyszącymi, sygnalizuje trudności, z jakimi spotyka się przeciętny użytkownik PJM w porównaniu z użytkownikiem polszczyzny ogólnej, fonicznej – są to sprawności językowe: słuchania, mówienia, czytania, pisanie i mediacji oraz budowane na tych sprawnościach kompetencje komunikacyjne.

Podjęcie tej tematyki narzuciło Autorowi skrupulatne odróżnianie faktów od ich interpretacji naukowej, od stereotypizacji pewnych kwestii, które pojawiają się w kontaktach z niesłyszącymi. Badacz podkreśla w swojej pracy tym samym znaczenie sprawnego, efektywnego komunikowania w działaniach służących zapewnieniu bezpieczeństwa jednostce i społeczności głuchych, w budowaniu interakcji przedstawicieli służb munduro-

wych – niesłyszący bez komunikacyjnych blokad. Wychodzi z założenia, że obowiązkiem osób w pełni sprawnych, a przede wszystkim służb mundurowych, jest ochrona tych, którzy są niesprawni, w tym zabezpieczenie niesłyszących w sytuacjach kryzysowych. Na osobach pełnosprawnych reprezentujących organy bezpieczeństwa i porządku publicznego spoczywa obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa osobom niesłyszącym, z pełną odpowiedzialnością za ich los, ze świadomością konieczności profesjonalnego przygotowania się do niesienia pomocy głuchym w sytuacjach zagrażających ich zdrowiu, życiu, mieniu. Takie podejście służb mundurowych do problemu pomagania osobom z niepełnosprawnościami w sytuacjach kryzysowych podnosi poziom kultury bezpieczeństwa w środowisku służb mundurowych i w ogóle w polskim społeczeństwie. Z takiej perspektywy przyjrzał się opisywanemu zjawisku Autor, który zaproponował omówienie komunikacji alternatywnej z udziałem PJM, osadzonej w dyskursie ratowniczym, operującym w ramach dyskursu marynistycznego, z nadawcami i odbiorcami w dialogu (a niekiedy polilogu), a więc wtedy, kiedy rolami emitentów i recipientów zamieniają się marynarze oraz niesłyszący w zależności od potrzeb ratowniczych determinowanych bieżącą okolicznością akcji ratowniczej.

Spore wrażenie robi porównanie PJM (Polskiego Języka Migowego) i SJM (Systemu Języka Migowego), którymi posługują się przedstawiciele mniejszości. Autor uwzględnia w opracowaniu wszystkie poziomy języka, szczegółowo też omawia różnice systemowe w obu językach. Najważniejsze zagadnienia zostały jednak przedstawione w części czwartej monografii, w której Autor definiuje *dyskurs*, *interakcję nadawczo-odbiorczą*, *podmioty komunikacyjne*, aby następnie zwizualizować komunikację w sytuacji kryzysowej. Monografia jest rzetelnie opatrzona ponad 120 ilustracjami opatrzonymi stosownymi komentarzami, które pomogą w komunikowaniu się społeczności głuchych ze słyszącymi ratownikami i odwrotnie. Autor wielokrotnie podkreśla, że *komunikowanie* to relacja, która zakłada istnienie odbiorcy komunikatu, a *wypowiedź* jest intencjonalnym (celowym) działaniem nadawcy, w którym realizowane są funkcja informacyjna i funkcje pozainformacyjne, a wśród nich funkcja nakłaniająca (perswazyjna) oraz funkcje sprawcza, ekspresywna, kreatywna, które należą do funkcji zamierzonych wypowiedzi.

W wypadku wypowiedzi mamy do czynienia z funkcjami wypowiedzi (komunikatu, tekstu), które są pojmowane jako konkretne realizacje jednostek i reguł systemowych. W ujęciu tym uwzględniony jest aspekt

podmiotowy, nadawca i jego intencje, odbiorca komunikatu, zaś w interakcji nadawca – odbiorca ujawnia się funkcja komunikatywna (główna funkcja), realizowana tylko w konkretnych tekstach, na co zwracają uwagę językoznawcy. Autor podkreśla, że funkcja komunikatu-tekstu zależy od intencji nadawcy, od odbiorcy, kontekstu, sytuacji komunikowania w PJM oraz strategii podejmowanej przez nadawców i odbiorców. Wypowiedź jest intencjonalnym (celowym) działaniem nadawcy, a w wypowiedziach dają się wyodrębnić makroakty składające się z mikroaktu informacyjnego i pozainformacyjnego – w tym perswazyjnego. Mikroakty te tworzą całość komunikacyjną, która działa na świadomość odbiorcy i wpływa na kształtowanie jego postawy, na jego zachowania. W każdym z wypadków komunikat realizuje funkcję informacyjną i perswazyjną, dyrektywną, determinującą kryzysową interakcję językową. Rozdział poświęcony zagadnieniu funkcji perswazyjnej omawia wyraziste przykłady z użyciem PJM w sytuacji zagrożenia życia i zdrowia, i pokazuje jej ukierunkowanie na kształtowanie postawy odbiorców wobec prezentowanej rzeczywistości.

Ostatni rozdział jest obszernym zakończeniem podsumowującym całokształt transdyscyplinarnej wiedzy o poruszanych zagadnieniach. Główny nacisk położony jest na komunikację w warunkach zagrożenia życia, w trakcie akcji ratowniczej, której powodzenie w znacznej mierze zależy od sprawnego porozumiewania się podmiotów biorących udział w akcji, kiedy jej uczestnikami są niesłyszący obywatele RP. Książka niesie ważny przekaz – jest nim zauważenie potrzeby nabycia umiejętności receptywnej, interakcyjnej w naturalnym języku migowym niesłyszących Polaków. Idea tej publikacji jest niezwykle szlachetna – ma pomóc w sprawnym i skutecznym porozumiewaniu się osób słyszących z niesłyszącymi w sytuacji kryzysowej, czemu ma służyć zdolność odnalezienia się i aktywnego uczestniczenia w specyficznym dialogu, który odbywa się za pomocą PJM.

Architektonika kompendium uwzględnia w ramach jednostek szkoleniowych katalog tematyczny, zakres leksykalny, katalog zagadnień gramatycznych, katalog funkcjonalno-pojęciowy, strukturę i strategię wypowiedzi, role komunikacyjne oraz katalog zagadnień socjolingwistycznych i socjokulturowych. Treści są tak dobrane, aby program kursu, niezależnie od poziomu zaawansowania eliminował problemy ze zdolnościami manualnymi uczestników, a przez to z prawidłowym wykonaniem znaku, by jak najbardziej efektywnie spełniał swoją funkcję edukacyjną i poznawczą.

W dyskursie ratowniczym zbiór leksemów – substytuowanych przez gesty, ruchy i układy dłoni, palców, przez swoisty „język ciała” – przynależny dyskursowi głuchych, obejmuje słownictwo, związki wyrazowe, dyrektywy, które mogą w znacznej mierze pomóc w skutecznym zakończeniu akcji ratowniczej, np. *Uciekaj na prawo!*, *Podaj defibrylator*. Słyszący są poddani działaniom edukacyjnym, dzięki którym nabywają umiejętności posługiwania się wizualno-przestrzennym kanałem komunikacji i swobodnego dokonywania wyboru między kanałem głosowo-słuchowym a kanałem wizualno-przestrzennym w zależności od tego, kto jest interlokutorem, kto jest ze sobą w interakcji – słyszący czy niesłyszący emitent, słyszący lub niesłyszący recipient. Na uwagę zasługuje to, że zdjęcia, które przedstawiają znaki Polskiego Języka Migowego (PJM), zostały przygotowane przez autora pracy we współpracy z profesjonalnym zespołem złożonym z pracowników Polskiego Związku Głuchych Zarządu Głównego w Warszawie, którzy na co dzień komunikują się za pomocą języka Głuchych. Merytoryczną opiekę nad poprawnością wykonania znaków sprawowali lektorzy PJM – Alina Jagodzińska i Tomasz Jagodziński. Zdjęcia wykonali i zmontowali również praktycy, specjaliści od PJM – Michał Garncarek oraz Łukasz Kembłowski.

Publikacja przekonuje, że przedstawiciele służb mundurowych mogą być kompetentni, mieć wiedzę i umiejętności w porozumiewaniu się z osobami niesłyszącymi w sytuacjach zagrażających ich życiu i zdrowiu, a dzięki temu mogą być skuteczniejsi w udzielaniu pierwszej pomocy. Ponadto bardzo wydatnie eksponuje różnice między językiem fonicznym a wizualno-przestrzennym, umożliwiając szybkie opanowanie podstaw PJM przez osoby sprawne komunikacyjnie. O tym, że istnieje potrzeba nauczania przedstawicieli służb mundurowych naturalnego języka głuchych Polaków, mówi się od dawna, ale dotychczas nie istniał metodyczny podręcznik z tego zakresu. Publikacja Grzegorza Majkowskiego efektywnie wypełnia tę lukę. Przedstawiony w przystępny sposób naturalny system komunikacji wizualno-przestrzennej prowadzi do sprawnej komunikacji na linii słyszący – głuchy, szczególnie potrzebnej w sytuacjach kryzysowych. Jak dodaje Autor: „Wyrażam przekonanie, że zachęcenie przedstawicieli służb mundurowych, ratowników, ratowników medycznych do opanowania podstaw polskiego języka migowego sprawi, że będą mogli dzięki tej umiejętności bardziej skutecznie porozumiewać się z głuchymi, sprawniej przekazywać informacje, dyrektywy w sytuacjach, które zagrażają zdrowiu i w ogóle egzystencji niesłyszących”.

Podsumowując, jest to interesująca i warta upowszechniania propozycja komunikacji w sytuacji zagrożeń, w których uczestnikami są osoby niesłyszące. Niezwykle trafna tematyka i komplementarnie zestawiona treść połączona z wizualizacją świadczą o bezprecedensowej wartości książki Grzegorza Majkowskiego. Za celny trop badawczy należy uznać połączenie praktyki z teorią, aspekty pragmalingwistyczne, w tym akty performatywne, prezentujące rozmaite intencje komunikacyjne, wsparte niezbędnym gestem, a także osadzenie tematyki pracy w problematyce dyskursu mniejszości komunikatywnych oraz w kulturze bezpieczeństwa.

Publikacja Grzegorza Majkowskiego to dobrze wykorzystana szansa na stworzenie czegoś niekonwencjonalnego, innowacyjnego, nowego. Świetna wizualizacja prezentowanych treści świadczy o zaangażowaniu Autora w swoją misję. Książkę tę z pewnością wyróżnia z jednej strony – różnorodność obszarów badawczych, których dotyczy oceniana praca, z drugiej – konsekwencja w wyborze tych obszarów i metod. Dlatego też nie mam wątpliwości, że monografia ta zainteresuje każdego, kto zajmuje się problematyką komunikacji w sytuacji zagrożenia i zwiększy świadomość poziomu jej skuteczności w takich okolicznościach.

Joanna Kuć

Uniwersytet w Białymstoku
joanna.kuc@uwb.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0003-3978-9320>